

De wegen naar God

Godsbewijzen en de belangrijkste eigenschappen van God

Doel

- Nagaan op welke manieren wij met het gezonde verstand tot het bestaan van God kunnen concluderen.
 - De weg van de natuurlijke kennis naar God.
 - Wij behandelen
 - filosofische argumenten
 - subjectieve argumenten
 - het cumulatieve bewijs
-

God

- *Wij zouden God kunnen omschrijven als*
 - *één persoon zonder lichaam (een geest),*
 - *die overal aanwezig is,*
 - *de schepper en instandhouder van het heelal,*
 - *die in staat is om alles te doen (almachtig),*
 - *die alle dingen weet (alwetend),*
 - *volmaakt goed,*
 - *de bron van de morele verplichting,*
 - *onveranderlijk,*
 - *eeuwig,*
 - *noodzakelijk bestaand,*
 - *heilig en waard om aanbeden te worden.*
-

God

- Anders gezegd God is:

- ▶ tijdloos
- ▶ ruimteloos
- ▶ enkelvoudig
- ▶ onveranderlijk
- ▶ alwetend
- ▶ oneindig

- dus: totaal anders dan alle schepselen in het heelal

- opmerking:

- ▶ Hij is geen mens, Hij heeft geen geslacht. Hij of Zij zeggen is omdat de taal beperkt is.
-

God

Spreken over God

- taal kan op 3 manieren gebruikt worden:
 - eenduidig
 - dubbelzinnig (ambigu)
 - analoog
 - 1. eenduidig:
 - “mijn kind houdt van me” en “mijn vrouw houdt van me”. Houden van wordt op zelfde manier gebruikt, ook al is hun liefde verschillend.
 - dit is nooit van toepassing op uitspraken over God.
 - 2. dubbelzinnig:
 - arm (lichaamsdeel en iemand zonder bezit)
 - noot (om te eten en in de muziek)
 - dubbelzinnige taal over God zou totaal onzinnig zijn
-

God

Spreeken over God

■ 3. analoog:

- ▶ wanneer er een verband bestaat tussen twee manieren waarop een woord gebruikt wordt.
 - bv. “Jan is gezond” en “een appel is gezond”:
 - er is een verband tussen de gezondheid van een mens en de bijdrage die het eten van een appel daartoe kan leveren.
 - de gezondheid van de appel is uiteraard iets anders dan die van een mens, maar er is een verband.
- ▶ ander voorbeeld:
 - “God is goed” en “Marietje is goed”.
 - “goed” zeggen van God is niet hetzelfde (niet eenduidig) als “goed” zeggen van Marietje
 - wij weten wat “goed” betekent als wij het gebruiken voor een mens / ding.

God

Spreken over God

■ analogie van attributie:

- (even vooruitlopend) als God de wereld en dus ook Marietje (met haar goedheid) geschapen heeft, dan moet God minimaal dat (die goedheid) hebben wat nodig is om de goedheid van Marietje te scheppen.

■ analogie van proportie:

- een goede mier, goed paard, goede mens, goede engel duidt op de specifieke aard van elk van deze schepselen, die verschillend zijn.
- wat het betekent om een goede mier, een goede mens of een goede God te zijn is in elk geval anders

■ Thomas van Aquino:

- we kunnen zeggen dat taal over God inderdaad op God van toepassing is, maar in feite weten wij niet wat dat werkelijk betekent.
 - **attributie**: God heeft alles wat nodig is om goedheid (bv. in een mens te scheppen), maar we weten niet wat dat inhoudt!
 - **proportie**: God is goed, zoals dat bij de aard van God past. Wij weten echter niet wat dit inhoudt.
-

God

Spreken over God

- als we zeggen “God houdt van ons”:
 - ▶ velen zien dit (foutief) als eenduidig, alsof God van ons houdt, nog meer dan een goede Vader.
 - ▶ in feite weten wij niet wat het echt betekent.

 - opgelet: metaforisch taalgebruik.
 - ▶ als de Schrift spreekt over God die van gedachten verandert of die boos wordt, kan dat natuurlijk niet bij een tijdloze, onveranderlijke God.
 - dit is taalgebruik om ons iets over God duidelijk te maken
 - we zijn nu eenmaal gebonden aan onze eigen menselijk taal en uitdrukkingsvermogen.

 - zinnig spreken over God is altijd of op een analoge of metaforische manier.
 - ▶ we kunnen ware uitspraken over God doen zonder volledig te begrijpen wat deze exact betekenen als wij ze op God toepassen.
-

De meest gebruikte filosofische argumenten

Een opsomming

- Het kosmologisch bewijs
 - Het teleologische of fysico-theologische bewijs
 - Het ontologische godsbevijs
 - Het historische of etnologisch godsbevijs (e consensu gentium)
 - Bewijzen uit de cultuur
 - Het eudaimologisch godsbevijs
-

Andere (subjectieve) argumenten

- Uit het geweten
 - Ervaringen van echte liefde
 - Vanuit religieuze ervaring
 - Andere
-

Inleiding

Hernieuwde belangstelling voor Godsbewijzen

- in de laatste decennia van de 20ste eeuw is er weer belangstelling voor de godsbewijzen ontstaan.
 - deze was na Kant (1724-1804) zeker bij niet-katholieke filosofen erg gering.
 - het gaat hier om de bewijzen die de mens **met zijn natuurlijk verstand** kan formuleren, zoals het bestaan van God en zijn belangrijkste eigenschappen: eenheid, goedheid,
 - het gaat niet over de dingen van God die enkel door de Openbaring gekend kunnen worden, zoals zijn Drie-eenheid.
-

Inleiding (2)

*

- er drie mogelijke grote wegen of benaderingen van het godsbewijs
 - ▶ a priori-argumenten
 - vanuit een theoretische beschouwing over God vertrekkend
 - ▶ a posteriori-argumenten
 - vanuit de schepping vertrekkend
 - ▶ “morele” argumenten.

De natuurlijke kennis van God

De toegang tot God vanuit het *natuurlijke* denken

- A. Einstein merkte op dat de begrijpbaarheid van het heelal voor hem het meest onbegrijpelijke van het heelal is.
- het bestaan van God dat wij a.h.w. spontaan afleiden uit de geschapen dingen is voor de meeste mensen in de loop der tijden vanzelfsprekend geweest.
 - ▶ het is echter geen intuïtieve kennis.
 - ▶ Jacques Maritain noemt het een bruidsschat die de mens van nature heeft meegekregen, nl. om zonder veel moeite tot het bestaan van God te concluderen vanuit de schepping.

De meest gebruikte argumenten

*

- vanuit de schepping zijn er wegen die naar God toe wijzen.
 - ▶ het verstand kan vanuit de schepselen argumenten voor het bestaan van God formuleren.
 - ▶ niet alle argumenten zijn even toegankelijk voor een niet-filosofisch geschoold publiek.
- sommige argumenten die hier volgen zijn puur filosofisch, andere bestrijken meerdere gebieden van het menselijk denken.

Het kosmologisch bewijs

*

- het vertrekpunt van deze redenering is de observatie **dat er überhaupt iets bestaat**.
 - ▶ het bestaan van de dingen vraagt om een verklaring.
- anders geformuleerd:
 - ▶ wij vertrekken vanuit het feit dat alles eindig is, en dat er bijgevolg een eerste begin en een eerste beweging nodig is.

Het kosmologisch bewijs

formulering

- (1) er zijn contingente/vergankelijke dingen in deze wereld
 - (2) contingente dingen hebben niet de reden van hun eigen bestaan in zich.
 - (3) geen enkel object in de wereld heeft de reden van zijn eigen bestaan in zich.
 - (4) de grond/oorzaak van deze dingen is ofwel een oneindige reeks van contingente dingen ofwel een noodzakelijk ding.
 - (5) een oneindige reeks contingente dingen is een onvoldoende verklaring voor het bestaan van contingente dingen.
 - (6) er moet dus een noodzakelijk iets zijn.
-

Het kosmologisch bewijs

formulering (2)

- we moeten de **reden** voor het bestaan van alles in de wereld zoeken bij iets dat extern is aan de wereld/heelal.
- deze **reden** moet een wezen zijn dat de reden van zijn bestaan in zichzelf heeft, dat zichzelf verklaart, en dat is God.

Het kosmologische bewijs

Het godsbeeld dat eruit volgt

- het godsbeeld dat hieruit volgt is nog een heel eind verwijderd van een theïstisch godsbeeld.
- God zou in dit bewijs niet veel meer hoeven te zijn dan
 - ▶ een eerste noodzakelijk iets,
 - ▶ zeker nog geen persoonlijke, almachtige, alwetende schepper.

Het kosmologisch bewijs

korte formulering

- (1) er is minstens één niet veroorzaakt iets in de wereld zijn
 - ▶ (Immers er moet altijd iets bestaan hebben, als er ooit niets was kan er niets ontstaan. Tussen alle dingen die bestaan moet er minstens een ding zijn dat niet door een ander veroorzaakt is.)
 - (2) ieder zelf-sufficiënt ding (niet-veroorzaakt) moet oneindig zijn in volmaaktheid.
 - (3) er kan slechts één ding oneindig zijn in al zijn perfecties.
-

Het kosmologisch bewijs

Opmerking

- Sint Thomas heeft ook nog het argument vanuit de beweging
 - ▶ “*Alles wat bewogen wordt, wordt door iets anders bewogen*” (*omne quod movetur ab alio movetur*),
 - ▶ hetgeen ik niet kan navoltrekken omdat het uitgaat van een foute bewegingsleer, nl. die van Aristoteles.
- Thomas beschouwt dit als de gemakkelijkste weg (*manifestior via*).

Het kosmologisch bewijs

Veronderstellingen

■ het kosmologische godsbewijs

- ▶ veronderstelt dat men bereid is de vraag te stellen: “Waarom is er het heelal?” of “Waarom is er überhaupt iets?”
 - ▶ wie de vraag niet stelt en meent dat het heelal is wat het is en geen uitleg nodig heeft en tevreden is met een oneindige reeks van opeenvolging van gebeurtenissen staat er niet voor open (maar heeft ook geen antwoord).
 - ▶ het bewijs moet uitleggen dat geloof in God redelijker is dan de aanname van een heelal dat gewoon bestaat zonder verdere oorzaak
-

Een variant: Het Kalam-argument

- het Arabische woord **kalam** betekent “toespraak”.
- het wordt gebruikt om een bepaald argument voor God aan te duiden, dat men als volgt kan samenvatten:
 - 1. alles wat ontstaat heeft een oorzaak waardoor het begint te bestaan.
 - 2. het heelal begon te bestaan.
 - 3. daarom moet het heelal een oorzaak hebben waardoor het ontstaan is.

Bij dit argument hoort de discussie over het feit of een oneindig lange tijdsduur wel of niet mogelijk is en dus of het heelal van eeuwigheid zou kunnen bestaan.

- ▶ in ieder geval is het onmogelijk om een actuele (niet puur mathematische of formele) oneindigheid (ook in duur) te bereiken door de optelling van opeenvolgende dingen
 - ook een mathematisch of formele oneindigheid is niet door optelling te bereiken

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

uit de orde en doelgerichtheid in de natuur

- de orde, harmonie en doelgerichtheid van de natuur kan leiden tot de overtuiging dat er een ordenende, doelgerichte en intelligente God moet bestaan.
 - ▶ men noemt dit het **teleologische** of met Kant het **fysico-theologische** godsbewijs.
- men kan het ook het **ontwerpargument** noemen.
 - ▶ de kosmische orde en schoonheid, de dierenwereld, het hele systeem dat het leven op aarde draagt, de ordening en complexiteit van de organen (bv. het oog of het orgaan van Weber bij de vissen), de balans van krachten, duiden op een doelgericht samenwerken van veel dingen.

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

*

- dit argument is kennelijk het oudste godsbewijs.
 - ▶ reeds bij Anaxagoras (500/496-428), bij Plato (427-347), Aristoteles (384-322) en de Stoa.
Het is impliciet ook al te vinden bij Homerus.
- een voorbeeld: als je ergens in een woestijn een horloge vindt dan concludeer je onmiddellijk dat iemand die daar verloren heeft, je denkt geen ogenblik aan de mogelijkheid dat deze daar door toevalsfactoren zoals zand, wind, zon ontstaan zou zijn.
 - (voorbeeld van William Paley in zijn *Evidences of Christianity* (1794)).

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

Twee vormen

- De teleologische argumenten kan men volgens Swinburne in tweeën splitsen:
 - ▶ 1. argumenten die beginnen vanuit de algemene orde en ordening in het universum
 - ▶ 2. argumenten vanuit de Voorzienigheid: die beginnen met het vaststellen dat er voorzien wordt in de tijdelijke noden van zijnden: dieren, mensen ...

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

- het ontwerpargument vooronderstelt dat de orde in het heelal duidelijk is.
 - ▶ tegenstanders benadrukken de chaos, lijden.
 - ▶ Swinburne onderlijnt dat degenen die lijden enz. als tegenargument gebruiken een soort “toy world” willen, een wereld waarin nauwelijks iets ertoe doet.
 - ▶ als we hogere deugden hebben dan horen pijn en lijden daarbij.
 - ▶ als er geen dood zou zijn, dan bestaat er ook geen moord, ook geen geboorte en ook geen zelfopoffering.
 - wij mogen dit argument niet te simpel zien.
 - ▶ orde in het universum is er zeker in die zin, dat er natuurwetten heersen en dat wij erover kunnen spreken.
 - het universum had er niet hoeven te zijn.
 - ook een universum met materie lijkt iets uitzonderlijks.
 - ▶ er is ook orde in de evolutionaire ontwikkeling, die in elk geval ertoe geleid heeft dat er redelijke wezens zijn die die orde kunnen waarnemen.
-

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

Mogelijke kritiek

- het ontwerpargument moet alle feiten van de wereld onder ogen zien:
 - ▶ natuurlijke selectie, schoonheid, de grootsheid van de mens, liefde, zelfopoffering, moraal maar ook de pijn die mensen elkaar bezorgen, natuurrampen, enz.
 - ▶ dit argument moet wijzen naar de almachtige, alwetende en goede God.
 - sommige auteurs menen dat dit niet de conclusie van dit argument kan zijn, maar hoogstens een beperkte en lijdende God.

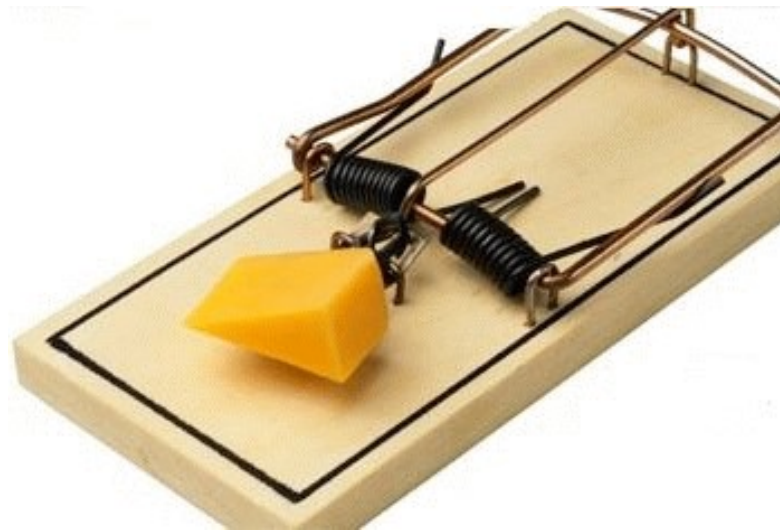
 - het argument is gebaseerd op waarschijnlijkheid en individueel oordeel.
 - ▶ daarom is het niet dwingend en hangt het af van ieders individuele reactie erop.
 - ▶ het houdt kennelijk een waardeoordeel in dat filosofisch niet zo gemakkelijk onderbouwd kan worden.
 - ▶ (het kan persoonlijk wel overtuigend zijn)
-

Het teleologische of fysico-theologische bewijs

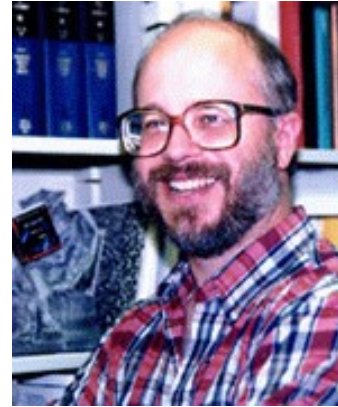
onherleidbaar complexe systemen

- Indien men de complexiteit van sommige onderdelen van de natuur begrijpt, dan wordt het toch een stuk moeilijker voor de tegenpartij om daar zomaar aan voorbij te gaan.
 - ▶ M. Behe noemt dit “onherleidbaar complexe systemen”
- Michael Behe heeft een analyse van Paleys argument en wijst erop dat in het argument van het horloge het enige wat er toe doet het feit is dat het een “onherleidbaar complex” systeem is.
 - Het gaat er bv. niet om of een wielje van koper is (tegen roest bij Paley) maar dat het een wezenlijk onderdeel is in een geheel dat niet zonder dit onderdeel kan functioneren.
- Hier kan opgemerkt worden dat Behe’s theorie -die voortkomt uit het creationisme- door velen op de korrel genomen wordt.

Onherleidbaar complex systeem

Muizenval

Michael Behe

Het ontologische godsbewijs.

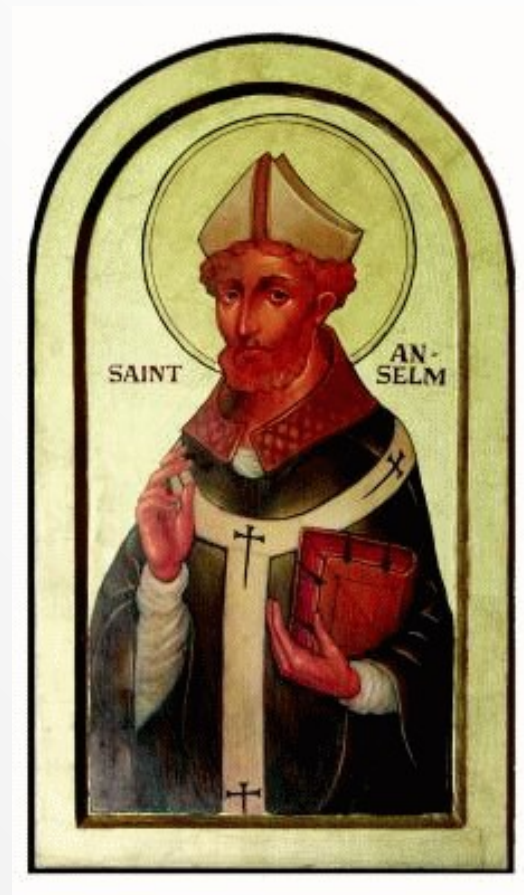
een a priori argument

- dit argument begint in tegenstelling tot de vorige niet vanuit de wereld en gaat niet vanuit de oorzakelijkheid terug naar God maar het begint met een definitie van God.
- de naam “ontologisch” voor dit argument komt van Kant.

Het ontologische godsbewijs

St. Anselmus (2)

- Kortom: God is “**het hoogste dat gedacht kan worden**”.
- nu is iets groter wanneer het bestaat (in dit geval zelfs noodzakelijk bestaat) dan wanneer het enkel in onze geest bestaat, daarom moet God zowel in mijn verstand als in werkelijkheid bestaan.

Het ontologische godsbewijs

- het bewijs is onhoudbaar omdat men niet van de mogelijkheid (of logische noodzakelijkheid) van iets kan concluderen tot zijn bestaan.
- de voorstanders van dit argument zullen dan stellen dat dit klopt behalve in het geval van het idee God.
 - ▶ “Indien men van het wezen van God naar zijn bestaan gaat dan moet men in het begrip God het bewijs van zijn bestaan zoeken”.

Het ontologische godsbewijs

kritiek

- Over dit bewijs is veel geschreven. Een belangrijke moeilijkheid is hoe men tot dit (Joods-Christelijk) begrip van God kan komen zonder de Openbaring.
- Descartes (1596-1650) formuleert het kernachtig:
 - in de idee van een *volmaakt wezen* (*être parfait*) is zijn **bestaan** inbegrepen,
 - zoals ook in het begrip van een driehoek inbegrepen is dat de som van de hoeken gelijk is aan twee rechte hoeken.

Het historische of etnologisch godsbewijs

(e consensu gentium)

- het vertrekpunt van dit bewijs is de overtuiging van alle volkeren dat God (of het goddelijke) bestaat.
 - ▶ vrijwel alle mensen en volkeren hebben a.h.w. van nature of spontaan de overtuiging dat God (of het goddelijke) bestaat.
 - ▶ blijkbaar berust dit op een impliciete redenering dat er een oorzaak en hoogste goed moet zijn als men de wonderen van de natuur beschouwt, de gang van de jaargetijden nagaat.
 - ▶ dit godsbewijs is heel vaak geformuleerd.

Het historische of etnologisch godsbewijs

Seneca (-4 - +65)

- hier de formulering van Seneca, *Epistulae* 117,6:

“Wij plegen veel waarde te hechten aan de oorspronkelijke voorstelling van alle mensen en bij ons geldt als bewijs van waarheid, dat het door allen wordt aangenomen. Dat er goden zijn, maken wij o.a. daaruit op, dat in allen een mening over de goden is ingeplant en dat er geen volk in de wereld bestaat dat zo ver verwijderd is van wetten en zeden, dat het niet in enige vorm in goden gelooft. Als wij disputeren over de onsterfelijkheid van de ziel, heeft de algemene opinie, die de onderwereld vreest of vereert, bij ons een niet geringe invloed.”

Het historische of etnologisch godsbewijs

kritiek

- het historisch godsbewijs gaat niet op om drie redenen:
 - ▶ 1. het veronderstelde godsbeeld of godenbeeld is te vaag;
 - ▶ 2. er is een grote hogere religie, nl. het boeddhisme, waarin geen goden voorkomen en
 - ▶ 3. men kan dit godsgeloof ook op andere manieren verklaren.

Bewijzen uit de cultuur

*

- de bedoelde bewijzen steunen op een wezenlijk aspect van de cultuur
 - ▶ nl. dat in de cultuur normen en waarden verwerkt zijn.
 - ook de atheïst komt in opstand als men voorkruipt in de winkel, enz.
- men kan dan vertrekken uit de mogelijkheid van kennis, cultuur in het algemeen, normen en waarden.

Het eudaimologisch godsbewijs

*

- vertrekpunt: het ingeboren, natuurlijke en onverzadigbaar verlangen naar geluk van de mens.
 - ▶ zulk een streven veronderstelt een hoogste goed: God.

Aristoteles bouwt hierop een moraal maar geen godsbewijs in zijn *Ethica Nicomachea*.

- vergelijking:
 - ▶ honger is gericht op eten -> er bestaat voedsel
 - ▶ vermoeidheid op het nemen van rust -> er bestaat slaap
 - ▶ dorst op het lessen ervan -> er bestaat drinken
 - ▶ seksueel verlangen -> er is voortplanting ...
 - ▶ verlangen naar geluk -> ...

Het eudaimologisch godsbewijs

formulering

- 1. ieder natuurlijk, ingeboren verlangen in de mens correspondeert met een werkelijk object dat dit verlangen kan bevredigen.
- 2. er bestaat in de mens een verlangen dat door geen enkel schepsel op aarde en in deze tijd vervuld kan worden.
- 3. er moet dus iets zijn dat boven tijd, ruimte en schepsel uitgaat dat dit verlangen kan bevredigen.
- 4. dit noemen wij God.

Subjectieve argumenten

Een andere benadering

- er zijn zeer veel wegen naar God toe.
 - ▶ de argumenten zijn vaak heel persoonlijk en het resultaat van honderden, ja duizenden ervaringen en gedachten en beslissingen, waarvan men er veel vergeten is, maar die een mens toch kunnen voeren tot de zekerheid dat God bestaat.
 - ▶ de redenering is geen formele, maar eerder een informele of natuurlijke vorm van redeneren.

 - het verlangen naar waarheid en geluk, de honger naar het moreel goede en naar het oneindige, kunnen de mens de weg naar God wijzen en hem de vraag naar God doen stellen.
 - ▶ *“Un seul soupir de l’âme vers le meilleur et le parfait est une démonstration plus que géométrique de l’existence de Dieu.”* (Maritain, *La philosophie bergsonienne*, 228)
 - “Eén enkel verlangen van de ziel naar het betere en het volmaakte is een bewijs sterker dan een meetkundig bewijs van het bestaan van God.”
-

Subjectieve argumenten

Uit het geweten

- Reeds als kind ervaar je in jezelf een stem, die je steeds zegt wat je goed en vooral wat je verkeerd gedaan hebt. Deze stem achtervolgt je overal. Je kan er niet aan ontsnappen. Iedere mens -zelf een grote misdadiger- weet bv. wat het is om een goed of slecht geweten te hebben. Deze stem laat je niet met rust en geeft leiding aan je leven. Langs deze weg ervaren velen dat er een God is en die zich bovendien ook nog interesseert voor alles wat je doet.

Uit het geweten

volgens Newman

- 1. we zijn ons bewust van een aantal elementen uit onze ervaring (geweten),
 - ▶ nl. we hebben een gevoel dat we een morele verplichting hebben (*sense of duty*)
 - ▶ en een gevoel van angst en schaamte (*moral sense*) wanneer we onze morele verplichtingen niet nakomen.

 - 2. met name de *sense of duty* kan enkel verklaard worden als er een transcendentale “Persoon” is, tegenover wie wij moreel verantwoordelijk zijn voor onze daden.

 - 3. deze “Persoon” bestaat en heeft zodanige attributen dat wij verantwoording dragen naar Hem toe.”
-

Uit het geweten

kritiek

- dit argument is bestreden op verschillende vlakken:
 - ▶ 1. het geweten hoeft geen integraal deel van onze natuur te zijn,
 - ▶ 2. velen lijken in hun geweten Gods aanwezigheid niet te ervaren of komen tot andere beelden van God,
 - ▶ 3. het argument lijkt enkel toegankelijk te zijn in een monotheïstische omgeving.
-

Een argument uit het morele bewustzijn van de mens

Argument

- 1. de morele plicht is een feit:
 - mensen hebben de plicht om goed te doen en kwaad te vermijden.
- 2. of de atheïstische opvatting is correct of de religieuze.
- 3. de atheïstische opvatting is niet in overeenstemming met het feit dat er een morele plicht is.
- 4. daarom is de religieuze opvatting correct.

Een argument uit het morele bewustzijn van de mens (2)

- over het uitgangspunt merkt C.S. Lewis fijntjes op:
 - ▶ “Wanneer je iemand zegt niet te geloven dat Goed en Kwaad echt bestaan, blijkt altijd dat diezelfde persoon er het volgende ogenblik alweer op terugkomt. Hij zal misschien een belofte aan jou verbreken, maar probeer je dan een belofte aan hem te verbreken, dan klaagt hij onmiddellijk dat dat ‘niet netjes’ is.”
 - ▶ “Ziedaar de twee dingen die ik wilde zeggen — ten eerste dat mensen overal ter wereld rondlopen met de merkwaardige gedachte dat ze zich op een bepaalde manier behoren te gedragen, een gedachte die ze niet goed kwijt kunnen raken; ten tweede dat ze zich in werkelijkheid niet op deze manier gedragen.
 - Ze kennen de Natuurwet en ze breken de Natuurwet. Deze twee feiten vormen de basis van ieder helder denken over onszelf en het universum waarin we leven.”
- dit argument leidt echter niet noodzakelijk naar een theïstische (persoonlijke Christelijke) God.

Subjectieve argumenten

Ervaringen van echte liefde

- ervaringen van echte liefde (of zelfs van verliefdheid) kunnen een vingerwijzing zijn naar de Gever van die liefde.
 - ▶ echte liefde stijgt immers oneindig ver uit boven (de menselijke beperktheid van) de persoon van de geliefde en van zichzelf en is voor velen een argument voor het bestaan van God.
 - wie echt liefheeft, ervaart dat die liefde veel en veel groter is dan die persoon van wie men houdt op zich zou verdienen.
 - men ervaart (of kan ervaren) dan dat deze liefde komt van een hogere Persoon, die echt Liefde is.
-

Subjectieve argumenten (2)

Vanuit religieuze ervaring (een voorbeeld)

- In de avond van die eerste dag van de week, ... kwam Jezus binnen, ging in hun midden staan en zei: *'Vrede zij u.'* Na dit gezegd te hebben toonde Hij hun zijn handen en zijn zijde. ... Tomas, een van de twaalf, ook Didymus genaamd, was echter niet bij hen, toen Jezus kwam. De andere leerlingen vertelden hem: *'Wij hebben de Heer gezien.'* Maar hij antwoordde: *'Als ik niet in zijn handen het teken van de nagelen zie en mijn vinger in de plaats van de nagelen kan steken en mijn hand in zijn zijde leggen, zal ik het niet geloven.'* enz. (Joh. 20,19-25)

Subjectieve argumenten (3)

Vanuit religieuze ervaring

- dit is een voorbeeld van religieuze ervaring (binnen een groter kader dan hier geschetst) en de reactie erop.
 - ▶ een groep mensen heeft een religieuze ervaring, maar hun verhaal wordt niet geloofd.
 - ▶ kunnen religieuze ervaringen de bron van geloof of de basis van een argument voor het bestaan van God zijn?
 - men kan verschillende soorten onderscheiden. Zonder dat we hier naar volledigheid streven.
 - openbare ervaringen
 - persoonlijke ervaringen
 - ervaringen door religieuze persoonlijkheden
-

Subjectieve argumenten (4)

Vanuit religieuze ervaring: Openbare ervaringen

- enerzijds zijn er die openbare ervaringen waarvan de interpretatie louter van persoonlijke interpretatie afhangen, bv. iemand ziet in een pausmis of in een zonsondergang de hand van God terwijl een ander er dat helemaal niet in ziet.

- ook zijn er openbare ervaringen bv. zaken die onder de natuurwetten vallen:
 - iemand loopt over het water,
 - water verandert in wijn
 - iemand treedt een afgesloten kamer binnen.

- ▶ hier ligt de nadruk minder op de persoonlijke interpretatie.
- ▶ de scepticus zal altijd volhouden dat ook al kan hij het niet verklaren deze dingen nog niet noodzakelijk van God komen.

Subjectieve argumenten (5)

Vanuit religieuze ervaring: persoonlijke ervaringen

- ook ervaringen van
 - ▶ een verlangen naar het oneindige,
 - ▶ van schuld en verantwoordelijkheid,
 - ▶ de ijdelheid van het leven,
 - ▶ het lijden,
 - ▶ esthetische ervaringen (bv. muziek) en
 - ▶ op bovennatuurlijk vlak:
 - een gebedsverhoring,
 - een wonder,
 - het ervaren van de Voorzienigheid in het leven, enz.
 - ▶ kunnen helpen om tot het geloof in een God te komen en het bestaan van Hem te aanvaarden. Ja, om er uiteindelijk absoluut zeker van te zijn.

 - ▶ bij de dood van een geliefde of bij een geboorte kan men zich soms ook de grootheid en oneindigheid van God realiseren.
 - celen ervaren bij de geboorte van een kind, dat dit hen oneindig ver te boven gaat.
-

Subjectieve argumenten (6)

Vanuit religieuze ervaring: Persoonlijke ervaringen.

- persoonlijke ervaringen zijn uiteraard niet goed te verifiëren
 - er zijn verschillende soorten ervaringen te noemen
 - m.n. de mysticus, die zijn ervaringen niet in menselijke taal kan uitdrukken,
 - de mensen die het gevoel heeft dat God in zijn leven handelt of gehandeld heeft, waarvan hij moet toegeven dat hij daarvoor uiteindelijk geen bewijs kan leveren.
- verhalen uit de religieuze ervaring kunnen wijzen in de richting van het bestaan van God, als het bestaan voor de toehoorder van te voren (zonder zulke verhalen) al niet onwaarschijnlijk is.
- of iemand het bestaan van God waarschijnlijk vindt of niet, en of hij de verhalen waarschijnlijk vindt of niet, hangt af van zijn eigen persoonlijke vooronderstellingen.

Subjectieve argumenten (7)

Vanuit religieuze ervaring: door religieuze persoonlijkheden

■ tegenwerpingen:

- ▶ de ervaring van het bestaan van God door bv. heiligen kan op psychologische of sociologische gronden als verdacht gezien worden.
 - ▶ de theïst kan zich niet zonder meer op hun getuigenis beroepen, immers ook heiligen kunnen bv. door hun culturele traditie misleid zijn.
 - ▶ indien hun leven een echt getuigenis is en m.n. hun geloof hen deed uitsteken boven wat van nature van hen te verwachten was dan mag hun getuigenis niet zonder meer afgewezen worden.
 - ▶ de theïst houdt ook dat als God het heelal geschapen heeft en redelijke wezens dat God op een of andere manier met de mensen kon communiceren.
-

Andere argumenten

*

- andere ervaringen en factoren:
 - ▶ een gloedvolle of sterke verbeelding,
 - ▶ een grote gevoeligheid, berouw en afschuw over zonde,
 - ▶ het bijwonen van godsdienstige plechtigheden,
 - ▶ het nadenken over waarden van het evangelie,
 - ▶ invloed van godsdienstige muziek, kunstwerken of poëzie,
 - ▶ voorbeeld van ouders of anderen,
 - ▶ indrukwekkende geloofsverkondiging, enz.
 - er worden nog andere wegen aangedragen.
 - ▶ zij lijken steeds herleidbaar te zijn tot bovenvermelde wegen.
-

De beste oplossing

Het cumulatieve bewijs (Basil Mitchell)

- “Als de (metafysiske) argumenten niet echt overtuigen dan lijken er twee mogelijkheden over te blijven:
 - ▶ (1) Religie kan niet direct rationeel onderzocht worden.
 - Het individu moet uiteindelijk een existentiële keuze maken, die losstaat van de redenen die men vóór of tegen het religieus geloof kan aanvoeren.
 - ▶ (2) Het is inderdaad mogelijk om een rationele beslissing vóór of tegen een systeem van religieus geloof te maken, maar dit is een beslissing die gebaseerd is op onderling verweven argumenten, die niet het patroon volgen van de normale deductieve of inductieve redenering.”
-

De beste oplossing

Het cumulatieve bewijs (2)

- ik ben er met Mitchell van overtuigd dat deze tweede mogelijkheid, de normale weg naar God is.
 - ▶ het is overigens de manier waarop wij zo goed als alle levensbeslissingen nemen.
 - Newman had opgemerkt dat de traditionele godsbewijzen zich op het vlak van de “formele logica” bevinden en daardoor voor de meeste mensen nauwelijks of niet overtuigend zijn.
 - Mitchell denk dat de aangevoerde argumenten in zulk een redenering op zich niet overtuigend zijn.
 - ▶ daar komt nog bij dat het intellectuele leven van de meeste mensen zo zwak is dat zelfs de meest efficiënte gedachten en bewijzen bij hen geholpen (zouden) moeten worden door gevoelsmotieven, enz. toch is het het verstand dat de belangrijkste rol speelt.
-

De beste oplossing

Het cumulatieve bewijs (3)

- het “cumulatief bewijs” voor het geloof in God moet gaan om “opstapelende” argumenten, d.w.z. niet van elkaar losstaande of ongeldige argumenten.
 - ▶ het mag niet gaan over argumenten die niets zeggen, dit noemt Flew het argument van de tien lekke emmers, immers als één lekke emmer geen water kan bevatten, dan kunnen tien lekke emmers het ook niet.
 - zo bewijzen de kosmologische en teleologische elementen niet dat er een transcendente Schepper moet zijn, maar zij maken duidelijk dat op deze manier (mogelijk de beste manier) het bestaan en de natuur van het heelal verklaard kunnen worden (indien zij verklaard kunnen worden). \
 - de atheïst zal ontkennen dat het heelal verklaring nodig heeft, terwijl de theïst aanneemt dat er waar mogelijk een verklaring gezocht moet worden.
-

Godsbewijzen

De hele mens is betrokken bij het komen tot geloof

- dat het verstand argumenten voor Gods bestaan kan aandragen betekent niet dat de wil, levenservaring, aanleg, opvoeding, omgeving, opgelopen trauma's, diverse paradigma's, morele integriteit of een gebrek hieraan, enz. geen rol zouden spelen.
- ook kan een verduisterd hart (door moreel slecht leven of gebrek aan goede voorbeelden) het verstand beletten om de waarheid te zien (en dit op alle vlakken van ons bestaan), m.n. is dat zo omdat deze conclusies van het verstand praktische gevolgen voor het eigen leven met zich meebrengen.

Opmerking

- “A man is not really convinced ... when he finds that something proves it. He is only really convinced when he finds that everything proves it.”
- “Iemand is niet werkelijk overtuigd ... als hij meent dat hij er bewijzen voor heeft. Hij is alleen dan werkelijk overtuigd als hij meent dat alles het bewijst.”
 - ▶ G.K. Chesterton, “Why I am a Catholic”, in: *The Thing*, CW 3:127.

Godsbewijzen

De weg naar God is nooit formeel (1)

- God wil met ieder mens persoonlijk de weg gaan naar het geloof in Hem (en verder in Zijn Openbaring) en hierbij respecteert Hij steeds onze vrijheid.
- zekerheid in concrete gevallen (incl. over het bestaan en eigenschappen van God) is niet hetzelfde als een wetenschappelijke, maar abstracte zekerheid.
- de natuurlijke kennis van God laten een kennis van een éne, goede persoonlijke God toe.
- de kennis echter van wie God zelf is komt enkel tot ons via de Openbaring die van God zelf uitgaat.

Godsbewijzen

De weg naar God is nooit formeel (2)

- het komen tot de zekerheid van het geloof gebeurt meestal niet langs een formele, logische weg maar via een “natuurlijke redenering” of via half reflexieve weg.
- dat tast de waarde van deze (subjectieve) zekerheid niet aan.
 - ▶ vgl. je bent op een bepaald ogenblik zeker dat X. van je houdt en toch kan je dat niet bewijzen maar je besluit toch om je verdere leven op deze liefde te gaan bouwen in een huwelijk. Je weet dat welk bewijs je ook wil aanhalen, dat dat nooit de zekerheid die je zelf hebt kan verwoorden. Je eigen zekerheid is groter dan de redenen die je kan aangeven.
- dit soort argumentatie vinden wij ook in exegeese, tekstkritiek, de rechtsspraak en bv. geschiedenis... .

De voornaamste eigenschappen van God

- onze begrippen schieten zwaar tekort en worden analoog gebruikt.
 - God is een ***oneindig, puur geestelijk wezen***.
 - Hij is de ***enige*** God. Er kan ook geen andere God naast Hem bestaan anders was Hij niet almachtig of het hoogste goed
 - Hij draagt de grond van zijn bestaan in zich: Hij heeft altijd bestaan en zal altijd bestaan. Hij is niet gebonden aan tijd, noch aan ruimte. Hij is dus overal ***alomtegenwoordig***.
 - God is ***eeuwig***, voor Hem is er geen verschil tussen verleden, heden en toekomst. God kent het verleden en het heden. Hij is er altijd al geweest en Hij zal er ook altijd zijn. In Hem zijn verleden, heden en toekomst gelijk. Tijd is iets van onze materiële wereld, maar het is onbestaande in God. God ziet niet zozeer de toekomst als wel alles tegelijk.
-

De voornaamste eigenschappen van God

(2)

- Hij is ***absoluut volmaakt***. Er ontbreekt Hem niets aan geluk of aan almacht. Hij is “zijn van zijn” die van niets of niemand afhankelijk is. Elke perfectie draagt Hij in oneindige volheid. Hij is oneindig volmaakt, absoluut goed en liefde.
- Hij is ***almachtig***: het vermogen van God om alles te doen wat logisch mogelijk is voor God.
- Hij is ***absoluut één***. In God is er geen verdeeldheid, want Hij omvat de volheid van zijn.
- Hij is absoluut ***onveranderlijk***.
- Deze God is ***alwetend***, ook wat voor ons mensen nog in de toekomst ligt. Hij is alwetend. Hij is “denken van denken”.

Religieuze zekerheid

*

- zoals wij verder zullen uitwerken in de les over het geloven **is onze persoonlijke zekerheid groter dan de aangevoerde argumenten.**
- eenzelfde zekerheid of zich onvoorwaardelijk bekennen tot een overtuiging bestaat ook bv. wat betreft seculiere wereldvisies, wetenschappelijke opvattingen en morele en politieke theorieën, vgl. hoe vanzelfsprekend mensen zich tot het systeem van de “westerse” democratie bekennen.

Religieuze zekerheid

- wij mogen ook nog opmerken dat een godsbewijs, zonder voorafgaande filosofische vooronderstellingen, onmogelijk is.
 - natuurwetenschap veronderstelt van de wetenschapper
 - ▶ enkel voldoende wetenschappelijke kennis
 - ▶ een aantal vooronderstellingen, bv. kenbaarheid van de wereld,
 - ▶ zijn moraal, sociale vaardigheden enz. zijn van geen belang.
 - bij sommige menswetenschappen is dat anders,
 - ▶ bv. een psychopaat (die zich niet in de positie van een ander kan plaatsen) kan onmogelijk psychologie of geschiedenis op een wetenschappelijk niveau beoefenen.
 - iemand zonder enige religieuze aanleg, die nooit gebeden heeft of neiging hiertoe gevoeld heeft zal het theïsme niet kunnen begrijpen.
 - ▶ dit wil niet zeggen dat men een religieuze overtuiging moet hebben om een religieuze positie te kunnen begrijpen.
-

De mogelijkheid van godsbewijzen volgens de Openbaring.

Visie vanuit de Openbaring

- zowel de Openbaring als de Kerk leren
 - ▶ dat men met de natuurlijke rede het bestaan van God kan aantonen en wel vertrekkend vanuit de wereld of van de menselijke persoon (CKK 31-38).
- get is een feit dat velen zich niet de moeite zullen getroosten om hiermee bezig te zijn, danwel niet de tijd, gelegenheid, vereiste aanleg, enz. hebben om het te doen

De mogelijkheid van godsbewijzen volgens de Openbaring

De H. Schrift.

- de mens kan tot de kennis van God komen vanuit de schepping/wereld.
 - ▶ *“Want wat een mens van God kan weten, is in feite onder hen (=heidenen) bekend; God zelf heeft het hun geopenbaard. Van de schepping der wereld af wordt zijn onzichtbaar wezen door de rede in zijn werken aanschouwd, zijn eeuwige macht namelijk en zijn godheid.”* (Rom. 1,19-20 (ook 19-23))
 - O.T. boek Wijsheid (zie volgende dia)
 - daarenboven kunnen wij Hem ook nog kennen vanuit het getuigenis van ons geweten:
 - ▶ *“Wanneer heidenen, die de wet niet hebben, uit zichzelf doen wat de wet verlangt, zijn zij zichzelf tot wet, al bezitten zij de wet dan niet. Door hun daden tonen zij, dat de wet in hun hart geschreven staat, waarbij komt het getuigenis van hun geweten, terwijl hun gedachten hen over en weer beschuldigen of ook wel vrijspreken.”* (Rom. 2,14v)
-

De mogelijkheid van godsbewijzen volgens de Openbaring. (2)

- “Volslagen onwijs immers zijn alle mensen, die met onwetendheid over God behept zijn, en die niet in staat zijn geweest uit de zichtbare goederen Hem te kennen die is en evenmin door het beschouwen van de werken de kunstenaar leren kennen, maar die of het vuur of de wind of de snel bewegende lucht of de sterrenhemel of het onstuimige water of de lichten aan de hemel zijn gaan houden voor de beheerders van de waarheid, voor goden. Indien zij, door hun schoonheid bekoord, die dingen voor goden gingen aanzien, dan hadden zij moeten begrijpen, hoeveel voortreffelijker de Heer van dat alles is, want Hij die het geschapen heeft is de oorsprong van de schoonheid. Indien zij het echter deden, omdat zij verbijsterd waren over die macht en werking, dan hadden zij uit de verschijnselen moeten begrijpen, hoeveel machtiger de Maker ervan is, want uit de grootheid en de schoonheid van de schepselen wordt men door vergelijking hun Schepper gewaar. Niettemin treft deze mensen maar weinig blaam, want zij komen misschien op een dwaalspoor, terwijl zij God toch zoeken en willen vinden. Want terwijl zij zich met zijn werken bezighouden en zoeken verlaten zij zich op hun ogen: wat zij zien is immers mooi. Anderzijds zijn ook zij niet te verontschuldigen. Want indien zij in staat waren zoveel te weten, dat zij zich van de wereld een gedacht konden vormen, waarom hebben zij dan niet veeleer de Heer van dat alles gevonden?” (Wijsheid 13,1-9)
-

De mogelijkheid van godsbewijzen volgens de Openbaring

Het leergezag.

- de Kerk leert (de fide) in een verklaring van het eerste Vaticaans concilie (1869-70, vgl. CKK 36) dat wij met het natuurlijke licht van ons verstand vanuit de geschapen dingen de ene en ware God, onze Heer en Schepper met zekerheid kunnen kennen.
- *“Onze moeder de heilige kerk houdt en leert dat God, beginsel en doel van alle dingen, door het natuurlijke licht van het menselijk verstand met zekerheid gekend kan worden vanuit de geschapen werkelijkheden.”*
- God, in zover Hij God is, (Zijn wezen) is niet te doorgronden met het natuurlijk verstand (DS 800, 3002, 3015)

Einde